

Ortografia

pisownia „ó”

1. gdy wymienia się na **o**, **e**, **a** (dwór – dwory, siódmy – siedem, wrócić- wracać),
2. w zakończeniach:
  - - ów - Kraków, chłopców,
  - - ówka - złotówka, końcówka,
  - - ówna - leśniczówka,
  - wyjątki - skuwka, zasuwka, wsuwka,
3. na początku niewielu wyrazów – ósmy, ósemka, ówdzie, ówczesny, ów,
4. nie występuje na końcu wyrazów,
5. Zapamiętaj: córka, ogórek, włóczka, chór, próba, skóra, sójka, król, góra, wiewiórka, wróbel, źródło, córka.

pisownia „u”

1. na końcu wyrazów (światu, telefonu),
2. na początku rzeczowników i czasowników (umowa),
3. piszemy w zakończeniach
  - - un - opiekun
  - - unek - rachunek
  - - unka - opiekunka
  - - uchna - córuchna
  - - utki - milutki,
  - - uszka - pieluszka
  - - uszek - staruszek.
  - - uch - leniuch
  - - ula - babula
  - - ulka - brzydula
  - - ulec - budulec
  - - us - dzikus
4. piszemy w zakończeniach wyrazów:
  - - uje - rysuje, buduję,
  - - ujesz - rysujesz, budujesz
  - - uję - rysuję („uje” nigdy się nie kreskuje).
5. piszemy w większości wyrazów w języku polskim,
6. piszemy zdrobniających zakończeniach wyrazu (maluchny, cichutki)
7. pamiętaj: skuwka, zasuwka

pisownia „rz”

1. gdy wymienia się na **r** (starzec – stary),
2. w zakończeniach wyrazów rodzaju męskiego:
  - - **arz** - piekarz
  - - **erz** - rycerz
  - - **mierz** - kątomierz
  - - **mistrz** - zegarmistrz
3. piszemy po spółgłoskach:
  - **p** - brzuch
  - **b** - przyroda
  - **t** - trzymać
  - **d** - drzwi
  - **k** - krzew
  - **g** - grzbiet
  - **ch** - chrzan
  - **j** - spojrzeć
  - **w** - wrzenie

4. Wyjątki:

- kształt, pszczoła, pszenica, Pszczyna, wszystko, zawsze,
- garaż, pejzaż, jeź, bandaż, papież,
- warzywa, rzepa, rzodkiewka, poprzeczka, rzodkiewka, rzucać, tarzać, uderzać, wierzyć, korzystać, kojarzyć, rząd, urząd, porządek, zarząd, rządzić.

pisownia „ż”

1. gdy wymienia się na **g, dz, h, z, ź, s**,
  - odważny - odwaga
  - mosiężny - mosiądz
  - drużyna - duch
  - mrożony - mróz
  - zakażenie - zakaźny
  - niżej - nisko
2. niekiedy w zakończeniach (rzeczowniki rodzaju żeńskiego),
  - - **aż** – reporta**ż** (rzeczownik rodzaju męskiego obcego pochodzenia),
  - - **eż** – młodzie**ż**,
3. po literach **l, ł, r, n** - lżejszy, małżeństwo, oskarżenie.

pisownia „ch”

1. piszemy kiedy wymienia się na **sz** (mucha - musze, ucho- uszy, blacha – blaszka),
2. zawsze na końcu wyrazów słuch, mech (wyjątek **druh**),
3. po literze **s** – schronisko, schyłek, schlebiać,
4. w większości wyrazów, gdy na nic się nie wymienia (chmura, chwalić, chryпка, chusta, chwila, wachlarz).

pisownia „h”

1. piszemy wtedy, gdy wymienia się na **g, ź, z, dz**,
  - wahać - waga,
  - druh - drużyna,
  - błahy - błazen,
  - wataha - watadze.
2. pamiętaj: bohater, haftować, hak, hamulec, Hania, hejnał, hełm, herb, historia, hodowla, honor, horyzont, hotel, huk, humor, huragan, huścić, huta,. Hymn,
3. w czasownikach po literze **-z** (zharmonizować) - reguła nie dotyczy czasowników rozpoczynających się sylabą **-roz**, które zapisuje się podobnie jak wyrazy bez tej części (rozchorować się – chorować).

pisownia wyrazów wielką i małą literą

1. imiona własne ludzi, zwierząt, drzew, np. Jan Nowak, Reks, Krasula, Bartek (drzewo),
2. przydomki, pseudonimy, pseudonimy, przezwiska, nazwy postaci literackich, np. Kazimierz Wielki, Janko Muzykant, „Rudy”;
3. nazwy świat i okresów świątecznych, np. Nowy Rok, Dzień Matki, Wielkanoc, Boże Narodzenie;
4. nazwy gwiazd, planet i konstelacji, np. Mars, Wenus, Droga Mleczna;
5. nazwy części świata, oceanów, mórz, rzek, jezior, pustyni, wysp, puszczy, np. Atlantyk, Morze Bałtyckie Puszcza Białowieska. Kanał Panamski;

I reguła– wielkiej litery używamy wówczas, gdy wyraz *morze* tworzy nazwę wraz z określeniem odpowiadającym na pytanie *jakie?* (Morze Bałtyckie) czyje? kogo? (Morze Beringa). W pozostałych przypadkach, gdy takiego pytania nie można zadać piszemy nazwę: morze Bałtyk, jezioro Mamry. Ale Jezioro Wiktorii

II reguła (to samo tylko inaczej ujęte) Jeżeli drugi człon nazwy jest rzeczownikiem w mianowniku, to pierwszy człon piszemy małą literą, np. morze Bałtyk, pustynia Gobi;

6. nazwy mieszkańców kontynentów, państwa, regionów, a także nazwy szczepów i plemion, np. Europejka, Azjata, Polak, Ślązak, Apacz;
7. nazwy kontynentów, państw, regionów, miast, wsi, osiedli, np. Europa. Polska, Mazowsze, Dąbie, Jelenia Góra,
Przymiotniki od nich utworzone piszemy małą literą, np. państwo polskie, język polski, kultura europejska

Małą literą piszemy:

1. przymiotniki utworzone od nazw kontynentów państw, krain, regionów, miast, np. afrykański, polski, czarnomorski, skandynawski, wrocławski, słowiański;
2. nazwy mieszkańców miast, wsi, dzielnic, osiedli, np. gdańszczanin, dąbianin ale uwaga patrz pisownia wielką literą pkt 6,

Pisownia „nie” z różnymi częściami mowy

NIE – piszemy łącznie

1. z rzeczownikami (nieporządek, niewygodna, nieprzyjaciel),
Uwaga: nie Polak, ale Włoch, nie chrześcijanin, ale muzułmanin,
2. z przymiotnikami w stopniu równym, np. nieładny,
3. z przysłówkami utworzonymi od przymiotników, np. nieładnie, nieźle,
Zapamiętaj:
niejeden (wielu), niewiele (trochę), niektóry (nie każdy) niekiedy(czasem), nieraz (często), ale, nie raz a dwa, na raz, na przykład,
niezbyt, niedowiedzieć, niepokoić, niedomagać, niecierpliwość, niecierpliwić, nienawidzić, niewolić, niepodobna, naprawdę, naprzeciw,

NIE – piszemy osobno

1. z wszystkimi formami czasownika, nie chcę, nie ma, nie pisaliśmy,
2. z przysłówkami nie utworzonymi od przymiotników, np. nie tylko, nie bardzo, nie zawsze,
wyjątki: niebawem. nieraz, niezbyt.
3. Z przymiotnikami i przysłówkami pochodzącymi od przymiotników w stopniu wyższym oraz najwyższym (nie cięższy, nie najcięższy, nie lepiej, nie najlepiej),
4. Z liczebnikami (nie troje, nie czwarty). Wyjątek niejeden w sensie wielu,

pisownia wyrazów z cząstkami: - bym, -byś, - by, -byśmy, - byście

Pisownia łączna:

- z formami osobowymi czasownika, np. chciałbym, chcielibyście,
- gdy czasownik w formie osobowej, jest użyty w funkcji bezosobowej, np. wypadaloby, wydawaloby się, nalezaloby;
- z partykułami i niektórymi spójnikami (byleby, jesliby, poniewazby, zebym, gdyby, obyś)

Gdziezbym smial.

Obyś wrócił szczęśliwie.

Zebym miał szczęście.

aby, byleby, gdyby, jakby, jesliby, niby, poniewazby, zebym,

Pisownia rozłączna:

- po bezokolicznikach,

Przeprosić by wypadalo.
- po formach bezosobowych zakończonych na – no, - to (Zamknieto okna. Zrobiono by natychmiast),
- kiedy występuje przed czasownikiem, np.

Chętnie bym poszedł spać.

Co byś chciał zrobić.
- po wyrazach: można, trzeba, warto, wolno (Można by kupić tę sukienkę.).

pisownia z „ą” „ę”

- nazwy istot niedorosłych: źrebie, dziecię, szczenię.
- przed **l, ł** w zakończeniach form osobowych czasowników w czasie przeszłym (wyciałem, wycięłaś, wyciał, wycięło, wycięliście, wycięli).
- piszemy wtedy, kiedy wzajemnie się wymienia

gąska
ząb
piąty
pieniądze

Ą

wymienia się
na

gęś
zęby
pięć
pieniężny

Ę

- piszemy w osobowych formach czasowników
  - ą – czas terażniejszy 3. osoba, l. mng. cz. terażn. - oni piszą
  - ę – czas terażniejszy 1. osoba l. poj. cz. terażn. – ja piszę

wyjątki: umiem, rozumiem, wiem

5. Rzeczowniki

	r. żeński		r. męski	r. nijaki	przymiotniki r. żeńskiego
Mianownik				szczenię	
Dopełniacz					
celownik				szczeniętom	
Biernik	teczkę		artystę	szczenię	uprzejmą
narzędnik	teczką		artystą		uprzejmą
miejscownik					
Wołacz				szczenię!	

6. Na podstawie tabeli, dla uproszczenia zasady można wysnuć wniosek: w większości rzeczowników w wygłosie wyrazu na końcu wyrazu piszemy –ą, –ę poza celownikiem liczby mnogiej (komu? czemu? się przyglądam – nauczycielom, ławkom). Nie musisz więc pamiętać „tabeli” – **pamiętaj tylko, że rzeczowniki mają na końcu –ą, - ę oprócz celownika l. mng.**
7. Wyrazy do zapamiętania : bęben, gąbka, kąpiel, krępy, prędkie, pręt, skręt, tępy, tętno, trąba, watek, wklęsły, zajęty, zakręt, żołądek.

Zapisywanie daty

Wyróżniamy trzy sposoby zapisywania daty:

- **21.05.2013 r.** – po cyfrach arabskich oznaczających dni i miesiące stawiamy kropki, po cyfrach roku literkę r.
- **21 V 2013 r.** – nie stawimy kropek, jeśli miesiąc zapisujemy cyfrą rzymską.
- **21 maja 2013 r.** – rzeczownik oznaczający miesiąc zapisujemy w dopełniaczu, po cyfrach nie stawiamy kropek

Często spotykany błąd zapisu miesiący to stosowanie mianownika w zapisie nazwy miesiąca.

1 stycznia (nigdy ~~1-styczeń~~), 12 lipca (nigdy ~~12-lipiec~~)

Czytanie nazwy roku

W wielowyrzowych liczebnikach oznaczających rok tylko ostatni człon odmienia się przez przypadek.

w roku tysiąc **dziewięćsetnym**

w roku tysiąc dziewięćset **dziewięćdziesiątym piątym** (odmieniamy rząd dziesiątek i jedności)

w roku **dwutysięcznym**

w roku dwa tysiące **dwunastym (nigdy dwutysięcznym dwunastym)**

Interpunkcja

Zdania oznajmujące kończymy zazwyczaj kropką.

Zadania pytające kończymy pytajnikiem.

W zakończeniach zdań rozkazujących stawiamy wykrzyknik. Zamiast niego można użyć również kropki – zawarte w zdaniu polecenie staje się propozycją, zachętą.

Cudzysłów i kursywa – znakiem interpunkcyjnym, którego używamy przy zapisywaniu tytułów książek, filmów i dzieł sztuki jest cudzysłów. Stosujemy go także, kiedy w naszej wypowiedzi przytaczamy słowo w słowo to, co napisała inna osoba. Jest to wówczas cytat. Cudzysłów składa się ze znaku otwierającego i zamykającego.

Powieść „Bracia Lwie Serce” napisała ....

Uwaga!

Mówimy: **w cudzysłowie**, a nie ~~cudzysłowi~~

Kiedy używamy komputera, tytuły lub cytaty możemy zapisać pochyłą czcionką, czyli kursywą?
Nie stosujemy wówczas cudzysłowu.

Powieść *Bracia Lwie Serce* napisała ....

Dwukropek stosujemy, gdy chcemy:

- Wprowadzić dialog w opowiadaniu
Nagle ktoś krzyknął:
- pomocy!
- Posłużyć się wyliczeniem
Znam już wszystkie litery: a, b c, d,
- Zacytować cudze słowa, które dodatkowo ujmujemy w cudzysłów
Nauczyciel powiedział: „Od jutra wakacje”.

Wielokropek stosujemy, gdy chcemy:

- Z powodu emocji nie kończymy myśli, zaznaczając w ten sposób nasze nadzwyczajne wzruszenie, przejęcie. Stosujemy wówczas wielokropek , trzy kropki ... (jestem taki szczęśliwy ... Gbyby było tak zawsze.
- Za pomocą wielokropka umieszczonego w nawiasie kwadratowym oznacza się opuszczenie fragmentu tekstu

Pytałem go o plany na jutro, [...]! Opuszczona frazę:

czy pójdzie ze mną do kina

Przecinek

Przecinek stawiamy zawsze przed spójnikami: **że, aby, żeby, gdyż, bo, chociaż, zatem, ponieważ, jeżeli, lecz, czyli, ale, więc dlatego.**

Przed spójnikami: **i, oraz, lub, albo, bądź, ani, ni, czy** najczęściej nie stawia się przecinka. Wyjątkiem są sytuacje, gdy w zdaniu spójnik powtarza się po raz drugi i kolejny. Stawiamy wówczas przecinek po powtórzonym spójniku i kolejnym
Okazało się, że i królewna, i krasnale lubią muzykę.

Przecinek w zdaniu pojedynczym

Przecinek stawiamy

- pomiędzy wyrazami, które odpowiadają na to samo pytanie. Najczęściej są to wyliczenia (Po długim, upalnym marszu dotarliśmy do celu),
- przed spójnikami, **ale, a, lecz, bo, więc, czyli** (w znaczeniu przeciwstawnym).
Pojdę do kina wkrótce, ale nie dzisiaj.
- Po rzeczownikach wyępujących w wołaczy, a także po słowach wyrażających okrzyki:
ach, och, hej, halo
Wojtku, podaj książkę,
Ach, jaka ona jest piękna.

Przecinka nie stawiamy:

- pomiędzy wyrazami, które odpowiadają na różne pytania,
Poplamiłaś **swoją nową** sukienkę
- przed wyrazami: **i, a, oraz, albo, bądź, lub, czy, ani, ni,**
- jeśli równorzędne części zdania połączone są spójnikami **i, a** (w znaczeniu i), **oraz, lub, albo, ani, czy.**
Piotr lub Agata dostaną nagrodę.
Piotr lub Agata .....
Piotr i Agata.....

Przecinek w zdaniu złożonym

W zdaniu złożonym podrzędnie zawsze oddzielamy przecinkiem zdanie podrzędne od nadrzędnego

Padał deszcz, uciekaliśmy do domu.

W zdaniu złożonym współrzędnie nie stawiamy przecinka przed spójnikami: **i, oraz, lub, albo, czy, bądź, ani, ni** – jeśli się nie powtarzają.

Przecinek natomiast stawiamy przed spójnikami: **ale, lecz, jednak, zaś, natomiast, a, więc.**